

Tomasz Sikora*

**ŚWIADCZENIA EMERYTALNO-RENTOWE ŻOŁNIERZY ZAWODOWYCH
ORAZ CZŁONKÓW ICH RODZIN
(ASPEKTY NORMATYWNE I REALIZACYJNE)**

Wstęp

Wojskowy system emerytalny służy osobom, które nabyły uprawnienia do zaopatrzenia emerytalnego (z tytułu wysługi lat lub z racji całkowitej niezdolności do służby) oraz członkom ich rodzin (w razie śmierci żywiciela).

Jest to przy tym system zabezpieczeniowy, a nie ubezpieczeniowy, co oznacza, że jest z zasady znacznie korzystniejszym w porównaniu do rozwiązań powszechnego systemu ubezpieczeń, jak też całkowicie odmiennym w zasadach ustalania, wypłatach i finansowaniu świadczeń. Przywileje emerytalne dla tej grupy osób traktowane są tu bowiem jako swego rodzaju rekompensata za wysokie wymagania psychofizyczne i intelektualne, a więc: stałą dyspozycyjność, gotowość do narażania życia i zdrowia oraz ogólnie dużą uciążliwość służby wojskowej w porównaniu do warunków pracy i obowiązków innych grup zatrudnionej ludności.

Od dnia 01 października 2003 r. zaopatrzeniowym systemem emerytalnym zostali też objęci wszyscy żołnierze zawodowi, niezależnie od daty wstąpienia do zawodowej służby¹.

* Autor przygotowuje rozprawę doktorską w Katedrze Makroekonomii i Badań nad Gospodarką Narodową pod kierunkiem prof. dra hab. Wacława Jarmołowicza, prof. zw. UEP.

¹ Wprowadzona w 1999 roku reforma systemu ubezpieczeń społecznych zakładała, że żołnierze, którzy pozostawali w służbie przed dniem 02 stycznia 1999 roku zachowali prawo do świadczeń na podstawie dotychczasowych przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym służb mundurowych, natomiast osoby, które wstąpiły do służby po 01 stycznia 1999 roku nabywały prawo do emerytury lub renty po spełnieniu takich samych warunków, jakie wymagane są od osób ubezpieczonych z tytułu „cywilnej” pracy. Uregulowania prawne w tym zakresie zmieniła Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw, DzU z 2003 r. Nr 166, poz. 1609.

Przyjęty przez rząd program profesjonalizacji² Sił Zbrojnych RP, a zmierzający do wprowadzenia w Polsce armii zawodowej, kampania reklamowa „Zawód żołnierz” zachęcająca młodych ludzi do wstąpienia do wojska³, udział polskich żołnierzy w misjach zagranicznych⁴, czy też tzw. emerytury pomostowe, to m.in. przyczyny związane – w ostatnim okresie – z większym zainteresowaniem naszego społeczeństwa sferą rozwiązań emerytalnych dla tzw. służb mundurowych, a w tym żołnierzy zawodowych.

Próby jednak ograniczenia przywilejów emerytalnych dla żołnierzy spowodują powstanie problemów związanych z brakiem chętnych do służby i odpływem kadry z wojska. Żołnierze zatem powinni zachować swoje uprawnienia i swój odrębny system emerytalny.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie oraz analiza i ocena zasad, form i sposobu funkcjonowania wojskowego systemu emerytalnego z uwzględnieniem podstaw prawnych i ekonomicznych a także realnego stanu (tj. wielkości oraz struktury) świadczeń wypłacanych byłym żołnierzom zawodowym oraz członkom ich rodzin na przykładzie Wielkopolski w latach 2006–2008.

2. Ogólna charakterystyka systemu emerytalno-rentowego żołnierzy zawodowych i członków ich rodzin

2.1. Zakres świadczeń

Zakres podmiotowy, jak i zasady przyznawania świadczeń dla żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin reguluje Ustawa z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin⁵.

W ramach zaopatrzenia emerytalnego uprawnionym przysługują przy tym następujące świadczenia:

- świadczenia pieniężne, takie jak:

² www. wojsko-polskie. pl.

³ P. Glińska, *Medialny Wabik*, Polska Zbrojna, 2008 nr 40, s. 22-23.

⁴ Polska uczestniczy w misjach pokojowych i stabilizacyjnych nieprzerwanie od 1953 roku. Obecnie żołnierze Wojska Polskiego uczestniczą w misji stabilizacyjnej w Iraku oraz w misji pokojowej w Afganistanie, misji pokojowej ONZ w Syrii i w Libanie, misji pokojowej EUFOR w Bośni i Hercegowinie, misji pokojowej NATO KFOR w Kosowie, misji pokojowej EUFOR w Kongo oraz misji pokojowej UE w Czadzie.

⁵ Ustawa z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin, DzU z 2004 r. Nr 8, poz. 66, z późn. zm.

- emerytura wojskowa,
- wojskowa renta inwalidzka,
- wojskowa renta rodzinna,
- dodatki do emerytury lub renty,
- zasiłek pogrzebowy,
- inne świadczenia i uprawnienia, takie jak:
 - świadczenia socjalne,
 - świadczenia lecznicze,
 - prawo do umieszczenia w domu emeryta wojskowego⁶.

Prawo do zaopatrzenia emerytalnego na podstawie wskazanej treści ustawy nie przysługuje zarazem żołnierzowi⁷, który został skazany prawomocnym wyrokiem sądu na karę dodatkową pozbawienia praw publicznych lub na karę degradacji za przestępstwo, które zostało popełnione przed zwolnieniem ze służby.

2.2. Emerytura wojskowa

W celu uzyskania emerytury wojskowej osoba starająca się o nią winna spełnić podstawowy warunek: mieć za sobą (w dniu zwolnienia ze służby wojskowej) 15 lat służby w Wojsku Polskim. Jest to przy tym warunek konieczny do uzyskania częściowej (minimalnej) emerytury⁸.

Jako okoliczności równorzędne ze służbą wojskową (odbyta) w Wojsku Polskim traktuje się zarazem następujące:

- przypadające w czasie od dnia 1 września 1939 r. okresy:
 - działalności w ruchu oporu, z wyłączeniem tajnego nauczania,
 - służby w armiach sojuszniczych,
 - pobytu w niewoli lub w obozach dla internowanych żołnierzy.
- okresy służby uwzględniane przy ustalaniu prawa do emerytury policyjnej.

Nie traktuje się natomiast jako okresu służby w Wojsku Polskim działalności w latach 1944–1956 w Informacji Wojskowej, sądownictwie

⁶ Ibidem, art. 2, ust. 1-2.

⁷ Ibidem, art. 10.

⁸ T. Mitek, *Życie po wojsku*, Polska Zbrojna, 2007 nr 14, s. 46-47.

wojskowym i w prokuraturze wojskowej, jeżeli emerytowi udowodniono (w trybie postępowania karnego lub dyscyplinarnego) stosowanie represji wobec osób podejrzanych lub skazanych za działalność podjętą, przeciwko suwerenności i niepodległości Polski.

Osobom uprawnionym do emerytury (w wysokości mniejszej niż 75% podstawy wymiaru), które ukończyły 55 lat życia (mężczyźni) i 50 lat życia (kobiety) albo stały się inwalidami, na ich wniosek – do wysługi emerytalnej – dolicza się następujące okresy przypadające po zwolnieniu ze służby:

- zatrudnienia przed dniem 1 stycznia 1999 r. w wymiarze czasu pracy nie niższym niż połowa pełnego wymiaru czasu pracy;
- opłacania składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe po dniu 31 grudnia 1998 r. lub okres nieopłacenia składek z powodu przekroczenia w trakcie roku kalendarzowego kwoty rocznej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia.

Dla żołnierza zawodowego, który pozostawał w służbie przed dniem 02 stycznia 1999 r., wysokość pobieranej emerytury wynosi 40% podstawy jej wymiaru za 15 lat służby wojskowej, a która to podstawa następnie stosownie wzrasta o:

- 2,6% podstawy wymiaru – za każdy dalszy rok tej służby,
- 2,6% podstawy wymiaru – za każdy rok okresów składkowych poprzedzających służbę, nie więcej jednak niż za 3 lata tych okresów,
- 1,3% podstawy wymiaru – za każdy rok okresów składkowych ponad trzyletni okres składkowy, o którym mowa w ppkt. b,
- 0,7% podstawy wymiaru – za każdy rok okresów nieskładkowych poprzedzających służbę.

Dodajmy też, że podstawę wymiaru emerytury podwyższa się o:

- 2% – za każdy rok służby pełnionej bezpośrednio:
 - w składzie personelu latającego na samolotach
 - naddźwiękowych;
 - w składzie załóg okrętów podwodnych;
 - w charakterze nurków i płetwonurków;
 - w zwalczaniu fizycznym terroryzmu,

- 1% – za każdy rok służby:
pełnionej bezpośrednio:
 - w składzie personelu latającego na pozostałych samolotach i śmigłowcach;
 - w składzie załóg nawodnych wojskowych jednostek pływających;
 - w charakterze skoczków spadochronowych i saperów;
 - w służbie wywiadowczej za granicą,
 - w oddziałach specjalnych⁹;

Ponadto, podstawa ta ulega zwiększeniu o 0,5% – za każdy rozpoczęty miesiąc pełnienia służby na froncie w czasie wojny lub w strefie działań wojennych oraz o 15% – w przypadku powstania inwalidztwa w związku ze służbą wojskową.

Dla żołnierza, który został powołany do zawodowej służby wojskowej po raz pierwszy po dniu 01 stycznia 1999 r., emerytura wynosi 40% podstawy jej wymiaru za 15 lat służby wojskowej i odpowiednio wzrasta o 2,6% podstawy wymiaru – za każdy dalszy rok tej służby.

Podstawę wymiaru emerytury podwyższa się przy tym o 2%, za każdy rok służby pełnionej bezpośrednio:

- w składzie personelu latającego na samolotach naddźwiękowych,
- w składzie załóg okrętów podwodnych,
- w charakterze nurków i płetwonurków,
- w zwalczaniu fizycznym terroryzmu;

natomiast o 1% , za każdy rok służby pełnionej bezpośrednio:

- w składzie personelu latającego na pozostałych samolotach i śmigłowcach;
- w składzie załóg nawodnych wojskowych jednostek pływających;
- w charakterze skoczków spadochronowych i saperów;
- w służbie wywiadowczej za granicą;
- w oddziałach specjalnych;

⁹ Szczegółowe warunki podwyższania emerytur wojskowych reguluje Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 lutego 1995 r., DzU z 1995 r. Nr 21, poz. 110 z późn. zm.

Dodatkowemu zaś zwiększeniu o 0,5% podstawa ta ulega za każdy rozpoczęty miesiąc pełnienia służby na froncie w czasie wojny lub w strefie działań wojennych oraz o 15% – w przypadku powstania inwalidztwa w związku z odbywaną służbą wojskową.

Emerytura wojskowa, przy uwzględnieniu nawet jej podwyższenia z tytułu inwalidztwa pozostającego w związku ze służbą, nie może przekraczać 75% podstawy jej wymiaru¹⁰. Podstawę wymiaru emerytury stanowi uposażenie należne żołnierzowi zawodowemu w ostatnim miesiącu pełnienia zawodowej służby wojskowej.

Dodać tu również należy, że prawo do emerytury przyznawane jest już po zwolnieniu ze służby oraz na wniosek bezpośrednio zainteresowanego.

2.3. Wojskowa renta inwalidzka

Żołnierzowi zwolnionemu z zawodowej służby wojskowej, a który stał się inwalidą wskutek stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, przysługuje renta inwalidzka. Warunkiem wymaganym do uzyskania przez żołnierza renty inwalidzkiej jest powstanie u niego inwalidztwa:

- w czasie pełnienia służby;
- w ciągu 18 miesięcy po zwolnieniu ze służby, jeżeli inwalidztwo jest następstwem urazów doznanych czasie pełnienia służby lub chorób powstałych w tym czasie;
- w ciągu 3 lat po zwolnieniu ze służby wojskowej, jeżeli inwalidztwo jest następstwem wypadku pozostającego w związku z pełnieniem czynnej służby wojskowej albo choroby powstałej w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej

Wojskowa renta inwalidzka – w relacji do podstawy jej wymiaru wynosi dla inwalidów:

- I grupy tj. całkowicie niezdolnych do pracy – 80%,
- II grupy tj. częściowo zdolnych do pracy – 70%,
- III grupy tj. zdolnych do pracy – 40%.

Renta inwalidzka podlega zwiększeniu o 10% podstawy wymiaru dla osób, których inwalidztwo powstało wskutek wypadku (pozostające-

¹⁰ Uchwała Sądu Najwyższego z 08 stycznia 2008 r., II UZP 6/07.

go w związku ze służbą) lub wskutek choroby powstałej w związku ze szczególnymi właściwościami bądź warunkami tej służby, z tytułu których przysługują świadczenia odszkodowawcze¹¹.

W zależności więc od przyczyny powstania, inwalidztwo pozostaje lub nie pozostaje w związku ze służbą.

I tak, za inwalidztwo pozostające w związku ze służbą, uważa się inwalidztwo powstałe w wyniku:

- kontuzji, zranienia lub innych obrażeń doznanych w czasie, wykonywania obowiązków służbowych,
- wypadku zaistniałego w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych,
- chorób zakaźnych panujących w miejscu służbowego pobytu żołnierza,
- chorób i schorzeń, które istniały przed powołaniem do służby, lecz uległy pogorszeniu lub ujawniły się w czasie trwania służby wskutek szczególnych właściwości lub warunków służby na określonych stanowiskach.

Natomiast inwalidztwo nie pozostaje w związku ze służbą, jeżeli:

- powstało z innych przyczyn niż określone wyżej,
- jest następstwem wypadku lub choroby, których to sytuacji wyłączną przyczyną było udowodnione przez jednostkę wojskową umyślne lub rażące niedbałe działanie albo zaniechanie żołnierza naruszające obowiązujące przepisy lub rozkazy (jeżeli jego przełożeni zapewnili warunki odpowiadające tym przepisom i rozkazom oraz sprawowali we właściwy sposób nadzór nad ich przestrzeganiem, a żołnierz posiadał potrzebne umiejętności do wykonywania określonych czynności i rozkazów i był należycie przeszkolony w zakresie ich znajomości),
- kontuzji, zranienia, obrażenia lub choroby spowodowanej przez żołnierza rozmyślnie,
- jest następstwem wypadku, którego wyłączną przyczyną było zachowanie się żołnierza spowodowane nadużyciem alkoholu.

Oceny niezdolności do pracy i niezdolności do samodzielnej egzystencji z racji inwalidztwa w związku – lub przy braku związku, z czynną służbą wojskową oraz zdolności do czynnej służby wojskowej

¹¹ Ustawa z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin ..., op. cit., art. 22, ust.1-2.

żołnierzy zwolnionych z zawodowej służby wojskowej, emerytów i rencistów; dokonuje w formie orzeczenia Wojskowa Komisja Lekarska¹².

Zauważyć tu warto, że rencistom wojskowym nie przysługują ulgi i przywileje należne inwalidom wojennym¹³.

2.4. Renta rodzinna

Z kolei zasady nabywania prawa do renty rodzinnej oraz wysokość tej renty są już takie same, jak te które są określone w przepisach powszechnie obowiązujących i dotyczących ogółu zatrudnionych¹⁴.

Prawo do wojskowej renty rodzinnej mają natomiast członkowie rodzin żołnierzy zawodowych, emerytów i rencistów wojskowych tylko następczo, tj. po śmierci w/w osób. Zarazem za członków rodziny, uważa się bliskich i pochodzących z wyżej wymienionych grup osób:

- dzieci (własne, drugiego małżonka, przysposobione, przyjęte na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletniości) do ukończenia 16 roku życia a jeśli przekroczyły 16 lat życia – do ukończenia nauki w szkole, nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 lat życia;
- małżonkę, która w chwili śmierci męża osiągnęła 50 lat lub była inwalidką albo wychowywała co najmniej jedno z dzieci uprawnione do renty rodzinnej po zmarłym mężu, do chwili osiągnięcia przez dziecko 18 lat życia. Po rozwodzie prawo do świadczeń może mieć żona, tylko wówczas, jeżeli miała w chwili śmierci byłego męża prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem sądowym lub ugodą sądową. Regulacje prawne przewidują wypłatę renty także wdowie, która nie spełnia w/w warunków, ale tylko wówczas, gdy brakuje jej niezbędnych źródeł utrzymania. W takiej sytuacji nabywa ona

¹²Wojskowe Komisje Lekarskie wydają orzeczenia na podstawie Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 stycznia 2006 r. w sprawie orzekania o inwalidztwie żołnierzy zawodowych, żołnierzy zwolnionych z zawodowej służby wojskowej oraz emerytów i rencistów wojskowych, a także właściwości i trybu postępowania wojskowych komisji lekarskich w tych sprawach, DzU z 2006 r. Nr12, poz. 75 z późn. zm.

¹³B. Rosa, A. Zalewski, *Wojskowe emerytury i renty*, Polska Zbrojna, 1997 nr 26, s. 21-28.

¹⁴ Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, DzU z 2004 r. Nr 39, poz. 353 z późn. zm.

uprawnień do tzw. renty okresowej, wypłacanej przez rok od chwili śmierci męża. Jeżeli przy tym wdowa udowodni, że uczestniczy w szkoleniu, które ma na celu uzyskanie przez nią kwalifikacji do zawodu, to wówczas nabywa ona prawa do renty nawet na 2 lata od chwili śmierci męża.

- rodziców, jeżeli pozostawali na faktycznym utrzymaniu zmarłego.

Wysokość renty rodzinnej jest uzależniona od liczby osób uprawnionych do jej pobierania i wynosi względem świadczenia żywiciela:

- dla jednej osoby uprawnionej – 85%,
- dla dwóch osób uprawnionych – 90%,
- dla trzech lub więcej osób – 95%¹⁵.

2.5. Dodatki do emerytur i rent oraz zasilki i świadczenia pieniężne

W szczególnych okolicznościach – i w uzupełnieniu do wypłacanej emerytury lub renty – przysługuje też tzw. dodatek pielęgnacyjny oraz dodatek dla sierot zupełnych, ustalany na zasadach i w wysokości określonej w Ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych¹⁶.

Ponadto, w celu uzupełnienia należnej emerytury lub renty, może być także wypłacany:

- dodatek kombatancki¹⁷,
- dodatek za tajne nauczanie¹⁸,
- świadczenie pieniężne dla byłych żołnierzy – górników¹⁹,
- oraz świadczenie pieniężne dla osób deportowanych²⁰.

¹⁵ Ibidem, art. 73, ust. 1.

¹⁶ Ibidem, art. 75–76.

¹⁷ Ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych oraz okresu powojennego, DzU z 2002 r. Nr 42, poz.371 z późn. zm.

¹⁸ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela, DzU z 2006 r. Nr 97, poz. 674 z późn. zm.

¹⁹ Ustawa z dnia 02 września 1994 r. o świadczeniu pieniężnym i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnionym w kopalniach węgla, kamieniołomach i zakładach wydobywania rud uranu i batalionach budowlanych, DzU z 2001 r. Nr 60, poz. 622 z późn. zm.

W razie śmierci emeryta, rencisty lub członka jego rodziny, wypłacany jest zasiłek pogrzebowy w wysokości i na zasadach określonych w przepisach ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

2.6. Waloryzacja świadczeń emerytalno-rentowych

Osobom, które przeszły na emeryturę lub rentę gwarantuje się, że świadczenia im przyznane będą waloryzowane²¹, czyli podwyższone z założenia i w taki sposób, aby wzrost kosztów utrzymania powodowany inflacją nie prowadził do spadku siły nabywczej wypłacanego świadczenia. Emerytury i renty wojskowe oraz podstawy ich wymiarów podlegają przy tym tzw. nowej waloryzacji na zasadach i w terminach określonych w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Na mocy więc ustawy z dnia 07 września 2007 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych²², w roku 2008 obowiązują zarazem dwa różne wskaźniki waloryzacji a mianowicie:

- dla osób, które uzyskały emeryturę lub rentę przed dniem 1 marca 2007 r. – tzw. wyższy wskaźnik 106,5%;
- dla osób, które uzyskały emeryturę lub rentę po dniu 1 marca 2007 r. ale przed dniem 1 marca 2008 r. – tzw. niższy wskaźnik 104,2%.

2.7. Tryb ustalania i wypłaty świadczeń

Prawo do zaopatrzenia emerytalnego i wysokość świadczenia pieniężnego z tytułu tego zaopatrzenia ustala wojskowy organ emerytalny, a którym jest Wojskowe Biuro Emerytalne²³. Właściwość wojskowego organu

²⁰ Ustawa z dnia 31 maja 1996 r. o świadczeniu pieniężnym przysługującym osobom deportowanym do pracy przymusowej oraz osadzonym w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, DzU z 1996 r. Nr 87, poz. 395.

²¹ Waloryzacja jest to proces polegający na przywróceniu wartości zdeprecjonowanym wierzytelnościom pieniężnym oraz różnorodnym płatnościom. Celem tego zabiegu jest urealnienie ich wartości.

²² Ustawa z dnia 07 września 2007 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, DzU z 2007 r. Nr 191, poz. 1368.

²³ Aktualnie w Polsce jest powołanych 15 wojskowych organów emerytalnych. Tryb postępowania i właściwości tych organów w sprawach zaopatrzenia emerytalnego żoł-

emerytalnego ustala się przy tym według miejsca zamieszkania osoby uprawnionej do zaopatrzenia emerytalnego.

W przypadku natomiast takiej sytuacji, gdy członkowie rodziny zamieszkują na terenie dwóch lub więcej wojskowych organów emerytalnych, właściwym do ustalania prawa do zaopatrzenia emerytalnego oraz wypłaty świadczeń z tytułu tego zaopatrzenia jest ten wojskowy organ emerytalny, na którego terenie działania zamieszkuje małżonek żołnierza, a w przypadku gdy nie ma takiego małżonka – najstarsze dziecko uprawnione do zaopatrzenia.

Postępowanie w sprawie ustalenia prawa do zaopatrzenia emerytalnego oraz wysokości przysługujących świadczeń pieniężnych z tytułu tego zaopatrzenia, wszczyna się na podstawie złożonego przez zainteresowanego lub jego pełnomocnika wniosku. Po zbadaniu sprawy i na podstawie przedłożonych dokumentów, wojskowy organ emerytalny wydaje decyzję w sprawie zaopatrzenia emerytalnego, która, min. zawiera:

- rodzaj świadczenia oraz jego wysokość i sposób wyliczenia,
- datę, od której przysługuje świadczenie.

W przypadku wydania decyzji, w której nie ustalono prawa do zaopatrzenia emerytalnego, wojskowy organ emerytalny zobowiązany jest do pouczenia zainteresowanego o możliwości ubiegania się o ustalenie prawa do świadczeń przewidzianych w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych lub w innych przepisach.

Emerytury wojskowe, wojskowe renty inwalidzkie i wojskowe renty rodzinne oraz dodatki przysługujące do nich, wypłaca wojskowy organ emerytalny miesięcznie, z góry, w dziesiątym dniu każdego miesiąca kalendarzowego, za który świadczenia przysługują. W przypadku jednak, gdy wypłata świadczeń przypada w dniu wolnym od pracy, świadczenia te wypłacane są w dniu poprzedzającym dzień wolny od pracy.

Zasiłek pogrzebowy wypłacany jest zaś niezwłocznie po jego przyznaniu.

nierzy zawodowych oraz uprawnionych członków ich rodzin reguluje Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 23 lutego 2004 r., DzU z 2004 r. Nr 67, poz. 618 z późn. zm.

2.8. Praca zarobkowa emerytów i rencistów wojskowych

Emeryci i renciści wojskowi, którzy po przyznaniu świadczenia emerytalnego lub rentowego kontynuują pracę zarobkową lub rozpoczęli wykonywanie takiej pracy, muszą się liczyć z tym, że osiągnane przez nich przychody mogą wpłynąć na zmniejszenie wysokości ich świadczeń emerytalnych i rentowych.

Prawo do pobierania świadczenia w pełnej lub zmniejszonej wysokości, uzależnione jest bowiem od tego, czy nie zostaną przekroczone dopuszczalne kwoty przychodu²⁴. I tak jeżeli osiągnany przychód nie przekracza 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, wypłacane świadczenie przysługuje w pełnej wysokości. Osiągnięcie natomiast przychodu wyższego niż 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, ale nie przekraczającego jednak jeszcze 130% tego wynagrodzenia, powoduje już zmniejszenie otrzymywanego świadczenia. Zmniejszenie to jest równe kwocie, o jaką osiągnany przychód przekracza 70% przeciętnego wynagrodzenia z tym, że nie może być ono wyższe od kwoty maksymalnego zmniejszenia świadczenia²⁵. W przypadku natomiast osiągnięcia przychodu w kwocie przekraczającej 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, kwota wojskowej emerytury lub renty inwalidzkiej ulega zmniejszeniu aż o 25% jej wysokości²⁶.

Przedstawione wyżej zasady zmniejszania świadczeń nie mają zastosowania wobec osób, których emerytura wojskowa stanowi 75% podstawy jej wymiaru (bez uwzględnienia podwyższenia z tytułu inwalidztwa które powstało w związku ze służbą) oraz osób pobierających rentę inwalidzką z tytułu inwalidztwa powstałego wskutek wypadku pozostałego w związku ze służbą lub wskutek choroby powstałej

²⁴ Dopuszczalne kwoty przychodu określone są wskaźnikiem 70% lub 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, ogłaszanego przez Prezesa GUS. Dopuszczalne kwoty przychodu ogłasza Prezes ZUS w terminie do 14 dnia roboczego drugiego miesiąca każdego kwartału kalendarzowego. Tak więc progi zarobkowe zmieniają się w marcu, czerwcu, we wrześniu i w grudniu.

²⁵ Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych..., op. cit., art.104, ust.8, pkt 1-2.

²⁶ Szczegółowe zasady dokonywania rozliczeń emerytur wojskowych i wojskowych rent inwalidzkich oraz sposobu ich zmniejszania w trakcie roku kalendarzowego reguluje Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 29 kwietnia 2004 r., DzU z 2004 r. Nr 108, poz. 1147.

w związku ze szczególnymi właściwościami bądź warunkami służby z tytułu, których przysługują świadczenia odszkodowawcze²⁷.

2.9. Ponowne powołanie emeryta do służby

W razie ponownego powołania emeryta do służby, jego uprawnienia do emerytury, ulegają jedynie zawieszeniu. Dzięki temu emeryt wojskowy może po ponownym zwolnieniu ze służby zachować następujące prawa:

- pobierać świadczenie do tej pory zawieszony oraz wystąpić do organu emerytalnego z wnioskiem o ponowne ustalenie wysokości emerytury poprzez doliczenie nie uwzględnionych dotychczas w wymiarze świadczenia okresów służby (w tym przypadku podstawa wymiaru emerytury nie ulega zmianie);
- wystąpić do organu emerytalnego z wnioskiem o ustalenie nowej podstawy wymiaru świadczenia (od aktualnego uposażenia) oraz o ponowne ustalenie jego wysokości poprzez doliczenie nie uwzględnionych dotychczas w wymiarze świadczenia okresów służby.

Powyższe zasady mają odpowiednie zastosowanie w przypadku zmiany rodzaju służby w stosunku do tej, która dała prawo do emerytury²⁸.

3. Ocena sytuacji emerytów i rencistów na przykładzie wybranych świadczeń pieniężnych wypłacanych w Wielkopolsce przez Wojskowe Biuro Emerytalne w Poznaniu w latach 2006–2008.

Zaopatrzenie emerytalne żołnierzy zawodowych i członków ich rodzin jest – jak wcześniej wskazano – istotnym elementem systemu zabezpieczenia żołnierzy zawodowych. Można także sądzi, że obecne regulacje w zakresie zaopatrzenia emerytalnego stanowią zarazem istotne podstawy

²⁷ Wykaz chorób powstałych w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby oraz chorób i schorzeń, które istniały przed powołaniem do służby wojskowej, lecz uległy pogorszeniu lub ujawniły się w czasie trwania służby wskutek szczególnych właściwości lub warunków służby na określonych stanowiskach reguluje Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 marca 2003 r., DzU z 2003 r. Nr 62, poz. 567.

²⁸ M. Janiszewska-Wyszyńska, *Przywrócenie zaopatrzeniowego systemu emerytalnego dla wszystkich żołnierzy zawodowych i funkcjonariuszy tzw. służb mundurowych*, Przegład Ubezpieczeniowy dla Ciebie, 2003 nr 11, s. 3.

w pełnieniu zawodowej służby wojskowej oraz gwarancję poczucia bezpieczeństwa dla danego żołnierza oraz jego rodziny.

Odrębny i stabilny system emerytalny, jest także jednym z czynników motywujących młodych ludzi do pracy w wojsku. Specjalna opieka państwa nad tą grupą pracowniczą nie może jednak równocześnie prowadzić do trwałej destabilizacji finansów publicznych. Przejście na emeryturę to czas zasłużonego odpoczynku po wieloletniej służbie. Zarazem jest to przy tym także okres, kiedy znaczna część otrzymywanego świadczenia wydawana jest na specyficzne potrzeby tej grupy ludności – leczenie i rehabilitację.

Według danych Wojskowego Biura Emerytalnego w Poznaniu, w latach 2006–2008 około 13 tys. osób pobierało świadczenia emerytalne i renty inwalidzkie oraz rodzinne. W tej liczbie było ponad 8 tys. emerytów, 1 536 rencistów, zaś pozostali pobierali renty rodzinne (tabela 1.).

Tabela 1. Wielkość i struktura świadczeń emerytalno – rentowych ogółem na koniec roku według podstawowych składników w Wojskowym Biurze Emerytalnym w Poznaniu w latach 2006–2008

Wyszczególnienie	2006		2007		2008	
	liczba	%	liczba	%	Liczba	%
Świadczenia emerytalno – rentowe ogółem	12 606	100,00	12 665	100,00	12 786	100,00
z tego:						
– emerytury	8 163	64,75	8 189	64,66	8 288	64,82
– renty inwalidzkie	1 575	12,49	1 536	12,13	1 497	11,71
– renty rodzinne	2 868	22,76	2 940	23,21	3 001	23,47

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojskowego Biura Emerytalnego w Poznaniu.

Z danych Biura Emerytalnego w Poznaniu wynika także, że sytuacja materialna emerytów i rencistów wojskowych jest względnie dobra. Ich przeciętne bowiem świadczenie wynosiło brutto (w latach 2006–

2008) 2 260, 10 zł. Sama przy tym emerytura to 2 314,67 zł, renta inwalidzka – 2 425,78, a renta rodzinna – 2 039,86 (tabela 2).

Tabela 2. Przeciętna miesięczna wysokość świadczeń emerytalno-rentowych wypłaconych przez Wojskowe Biuro Emerytalne w Poznaniu według ich rodzaju (w złotych)

Rodzaje świadczeń	2006	2007	2008
Emerytury	2 251,41	2 262,70	2 429,90
Renty inwalidzkie	2 375,54	2 373, 52	2 528, 28
Renty rodzinne	1 978,16	1 996,27	2.145,15
Ogółem	2 201,70	2 210,83	2.367,78

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i tabeli 2.

Ponadto warto zwrócić uwagę na dane zawarte w tabeli 3 z której wynika, iż wypłacane przez Wojskowe Biuro Emerytalne w Poznaniu świadczenie stanowiło ponad 83,82 % przeciętnego wynagrodzenia brutto w kraju²⁹.

Tabela 3. Przeciętne miesięczne świadczenie emerytalno – rentowe wypłacone przez Wojskowe Biuro Emerytalne w Poznaniu w relacji do przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce (w %)

Rodzaje świadczeń	2006	2007	2008
Emerytury	90,88	84,08	82,54
Renty inwalidzkie	95,90	88,20	85,88
Renty rodzinne	79,85	74,18	72,87
Ogółem	88,88	82,16	80,43

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojskowego Biura Emerytalnego w Poznaniu.

Średnia statystyczna, nie oddaje jednak, i co oczywiste, pełni sytuacji wszystkich emerytów i rencistów Wojskowego Biura Emerytalnego w Poznaniu. Należałoby dodać, że wśród nich są świadczeniobiorcy żyjący tak na stosunkowo wysokim poziomie, jak i bardzo skromnie (tabela 4). Najlicniejsza grupa pobiera bowiem świadczenia (brutto) od 2 do 2,5 tys. zł (prawie 26%) i od 1,5 tys. do 2 tys. zł (ponad 26%). Ale są tu i tacy, którzy pobierali świadczenie powyżej 3 tys. zł brutto (ok.18 %)

²⁹ Przeciętne wynagrodzenie brutto w Polsce wynosiło: w roku 2006 – 2 477,23 PLN, w roku 2007 – 2 691,03 PLN i w roku 2008 – 2 943,88 PLN.

jak i ci, którzy muszą zadowolić się kwotą do 800 zł (nieco ponad 0,8%). Różnice w wysokości wypłacanych świadczeń uzależnione są, od zajmowanego wcześniej stanowiska, wysługi lat i posiadanego wykształcenia.

Tabela 4. Wysokość i struktura świadczeń wypłacanych przez Wojskowe Biuro Emerytalne w Poznaniu w roku 2008

Kwota świadczenia	Emerytura		Renta inwalidzka		Renta rodzinna	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
– do 800,00	5	0,06	11	0,74	48	1,60
– 801 – 1 500	774	9,34	156	10,42	450	15,00
– 1 501 – 2 000	2 084	25,14	295	19,71	881	29,36
– 2 001 – 2 500	2 152	25,97	330	22,04	913	30,42
– 2 501 – 3 000	1 672	20,17	308	20,57	453	15,09
– pow. 3 000	1 601	19,32	397	26,52	256	8,53
Ogółem	8 288	100,00	1 497	100,00	3 001	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojskowego Biura Emerytalnego w Poznaniu.

Sama też wysokość pobieranego świadczenia „nie mówi jeszcze wszystkiego” w ogóle o statusie materialnym świadczeniobiorców, gdyż różni ich sytuacja osobista i rodzinna. Na pewno łatwiej jest tym, którzy po przejściu na świadczenie emerytalne są w pełni sprawni i zdrowi, mają wykształcenie cenione na rynku pracy. Mogą więc podjąć dodatkową pracę bądź prowadzić działalność gospodarczą „na własny rachunek”. Z danych Biura Emerytalnego wynika jednak, że większość emerytów i rencistów nie pracuje zawodowo (67,8%) z racji: braku możliwości zatrudnienia na rynku pracy, osiągniętego i podeszłego wieku bądź posiadanych schorzeń, które w większości ujawniły się po zwolnieniu ze służby, bądź „przyszły z wiekiem”.

Dane zawarte w tabeli 5 wskazują również na to, iż prawie 36 % ogółu to świadczeniobiorcy legitymujący się wiekiem powyżej 67 lat (4 598), wśród których są „seniorzy” mający powyżej 88 lat – 82. Ale są także osoby młode, które nie przekroczyły 57 lat życia – 36,6% ogółu pobierających świadczenia.

Tabela 5. Wielkość i struktura świadczeniobiorców na koniec roku według wieku w Wojskowym Biurze Emerytalnym w Poznaniu

Wiek (w latach)	2008	
	liczba	%
18 – 27	165	1,29
28 – 37	112	0,88
38 – 47	1 106	8,65
48 – 57	3 301	25,82
58 – 67	3 504	27,40
68 – 77	2 756	21,55
78 – 87	1 760	13,77
88 i więcej	82	0,64
Ogółem	12.786	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojskowego Biura Emerytalnego w Poznaniu.

Podsumowanie

Wojskowy system emerytalno-rentowy stał się w ostatnich latach elementem dyskusji w sprawach zabezpieczenia społecznego w Polsce. Dzieje się tak dlatego, że z jednej strony narastają koszty społeczne działania tego systemu, a z drugiej, że doceniona jest jego wyjątkowa wrażliwość społeczna i polityczna w kręgach osób zainteresowanych zachodzącymi zmianami.

W przekonaniu przy tym samych żołnierzy zawodowych stabilny system emerytalny stanowi jeden z zasadniczych powodów wstępowania do zawodowej służby wojskowej. Jest także gwarantem poczucia bezpieczeństwa żołnierza i jego rodziny. Trwałość systemu emerytalnego ma kluczowe znaczenie dla żołnierzy ponieważ, dla zdecydowanej ich większości, świadczenie emerytalne stanowią jedyne źródło utrzymania po odejściu do „cywila”. Wynika to ze specyfiki służby wojskowej oraz praktyki ograniczania możliwości zatrudnienia byłych żołnierzy. Wysuwane obecnie rozwiązania rządowe dotyczące rezygnacji z poboru i pełnego uzawodowienia armii, to dodatkowe argumenty przemawiające za utrzymaniem odrębności tego systemu.

Funkcjonujący obecnie system emerytalny dla żołnierzy zawodowych nie jest bowiem przywilejem, lecz konsekwencją specyfiki służby wojskowej. Zawód żołnierz wymaga, aby był on dyspozycyjny i gotowy służyć Narodowi w każdej sytuacji i w każdych okolicznościach, w kraju i poza jego granicami

Odrębne uprawnienia emerytalne (niższy aniżeli powszechnie obowiązujący wiek emerytalny, wyższy poziom świadczeń emerytalnych) traktowane są tu jako rekompensata za wysokie wymagania intelektualne i psychofizyczne stawiane żołnierzom, ich gotowość do narażania zdrowia i życia, stałą i pełną dyspozycyjność, dużą uciążliwość służby wojskowej oraz ograniczoność pełni praw obywatelskich w porównaniu do obowiązków i warunków pracy innych grup społeczeństwa a także kosztowność „życie na dwa domy”.

W środowisku międzynarodowym, armia danego państwa (tj. jej stan, siła i sprawność) są też głównym wyznacznikiem wizerunku i siły państwa, decydującym o jego znaczeniu i wiarygodności. Jednocześnie sytuacja armii danego państwa w świadomości otoczenia międzynarodowego, odzwierciedla wolę, umiejętność oraz wysiłek społeczeństwa i władz danego państwa wkładany w budowę i utrzymanie suwerenności i niepodległości, a także tworzenie bezpieczeństwa międzynarodowego. To ojczyzna „winna jest swemu obrońcy zapewnić godziwe warunki życia” kiedy dla niej służy, a odpowiednie zabezpieczenie socjalne – na starość.

Podkreślić należy także, że w państwach członkowskich NATO, regułą jest iż żołnierze posiadają odrębny i z zasady korzystniejszy niż

dla innych grup zawodowych – system emerytalny oraz wcześniejsze nabywanie uprawnień emerytalnych po określonym czasie służby³⁰.

Bibliografia

Dziubińska-Lechnio E., Łobejko Z., Skowrońska E., *Polski system emerytalno-rentowy*, Wydawnictwo Ubezpieczeń WU, Warszawa 2005.

Golinowska S., Czepulis-Rutkowska Z., Szczur M., *System emerytalny i reformy w Polsce*, w *Systemy i reformy emerytalne Wielka Brytania, Szwecja, Włochy, Węgry i Polska*, red. S. Golinowska, Wydawnictwo Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 1997, zeszyt nr 1 (48), seria „Materiały z Zagranicy”.

Glińska P., *Medialny Wabik*, „Polska Zbrojna” 2008, nr 40.

Janiszewska-Wyszyńska M., *Przywrócenie zaopatrzeniowego systemu emerytalnego dla wszystkich żołnierzy zawodowych i funkcjonariuszy tzw. służb mundurowych*, Przegąd Ubezpieczeniowy dla Ciebie, 2003 nr 11.

Przeciszowski R., *Oblicza zawodowstwa*, „Polska Zbrojna” 2008, nr 25.

Przemiany na współczesnym rynku pracy, red. W. Jarmołowicz, Wydawnictwo Forum Naukowe, Poznań 2008.

Rosa B., Zalewski A., *Wojskowe emerytury i renty*, „Polska Zbrojna” 1997, nr 26.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 lutego 1995 r. w sprawie szczegółowych warunków podwyższania emerytur wojskowych, DzU z 1995 r. Nr 21, poz. 110 z późn. zm.

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad dokonywania rozliczeń emerytur wojskowych i wojskowych rent inwalidzkich oraz sposobu ich zmniejszania w trakcie roku kalendarzowego, DzU z 2004 r. Nr 108, poz. 1147.

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 stycznia 2006 r. w sprawie orzekania o inwalidztwie żołnierzy zawodowych, żołnierzy zwolnionych z zawodowej służby wojskowej oraz emerytów i rencistów wojskowych, a także właściwości i trybu postępowania wojskowych komisji lekarskich w tych sprawach, DzU z 2006 r. Nr12, poz. 75 z późn. zm.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 08 stycznia 2008 r., II UZP 6/07, System Informacji Prawnej (Lex Omega) 39/2008.

Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela, Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 z późn. zm.

³⁰ Na przykład: w siłach zbrojnych Włoch żołnierze zawodowi nabywają uprawnienia do emerytury po 20 latach służby, podobnie jest w amerykańskim wojskowym systemie emerytalnym. Natomiast we Francji podobnie jak w Polsce, żołnierz może liczyć na emeryturę posiadając minimalny okres służby wojskowej 15 lat.

Ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych oraz okresu powojennego, DzU z 2002 r. Nr 42, poz. 371 z późn. zm.

Ustawa z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin, DzU z 2004 r. Nr 8, poz. 66, z późn. zm.

Ustawa z dnia 02 września 1994 r. o świadczeniu pieniężnym i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnionym w kopalniach węgla, kamieniołomach i zakładach wydobywania rud uranu i batalionach budowlanych, DzU z 2001 r. Nr 60, poz. 622 z późn. zm.

Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, DzU z 2004 r. Nr 39, poz. 353 z późn. zm.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw, DzU z 2003 r. Nr 166, poz. 1609.

Żukowski M., *Reformy emerytalne w Europie*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2006.

<http://kadry.infor.pl/emerytury>.

<http://www.sluzbapracownicza.gov.pl>.

<http://www.wojsko-polskie.pl>.